

Enheten för kulturmiljö och samhällsplanering
Linnea Skog
Direkt 010-2250434
linnea.skog@lansstyrelsen.se

Leksands kommun
Torget 5
793 80 Leksand

Delgivningskvitto

Byggnadsminnesförklaring av två grupper härbren i Almo, Leksands kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § lag (1988:950) kulturmiljölagen att byggnadsminnesförklara två grupper härbren, om 4 i vardera grupp markerade på bifogad situationsplan, på fastighet Almo S:1, Siljansnäs socken och Leksands kommun.

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag § 2 följande skyddsföreskrifter:

- Byggnaderna får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
- Ingrepp får inte göras i byggnadernas stomme.
- Ingrepp i, eller ändring av, äldre fast inredning får inte göras.
- Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Samråd ska ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnaderna.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturmiljölagen lämna tillstånd till sådana förändringar.

Beskrivning av ärendet

Fråga om byggnadsminne väcktes 12 januari 1993 av Sven Oskarsson, ägare till ett härbre.

Två härbresklungor finns bevarade i Östra Almo, som ligger i Leksands kommun och Siljansnäs socken. Båda klungorna finns i det område i östra bydelen som brukar kallas för Backen. Härbrena är fördelade på två grupper, med fem i den ena och fyra i den andra. Den ena gruppen härbren

ligger nordväst på byns högsta punkt och den andra vid majstången på östra sidan. Härbrena är väl synliga invid den smala vägen genom byn.

Knuttimringen var ett av de byggnadssätt som ersatte de förhistoriska långhusen, någon gång mellan 800- och 1000-talen. Övergången från långhus till timmerhus medförde att byggnadsskicket förändrades, från stora hus som rymde flera funktioner, till månghussystem. De äldsta bevarade timmerhusen i Sverige är nästan undantagslöst olika typer av förrådsbyggnader. Det är i dessa byggnader vi kan avläsa kunskapen och färdigheten i äldre timmerbyggnadskonst. Härbren, eller stolpboden, var en av gårdens viktigaste byggnader och i allmänhet placerad utanför gårdsfyrcanten med tanke på eldfaran. I härbret förvarades spannmål, mat, textilier osv. Brann gården upp skulle förvaringsboden finnas kvar med sitt innehåll. Konstruktionen med stolpar skyddade innehållet mot skadedjur och fukt.

Härbrena i Almo är samtliga byggda i två våningar. Alla utom ett har ingång från kortsidan. Stommarna är uppförda i liggtimmer av fura med enkel hakknut eller dalaknut. Taken har ryggåsar och sidoåsar, glesare takbrädning på rafter, flera med pärt under nuvarande tegeltak. Flera härbren har övervåningar som kragar ut ett stockvarv utanför nedre våningen och delar är panelade. Ett härbre, det av långsidedstyp, är uppfört i rundtimmer som timrats ned och bilats vid okänt datum. Detta har också bedömts vara det äldsta härbret och daterat till 1600-talet eller något tidigare. Övriga härbren är uppförda under 1700- och 1800-talen. Samtliga bär spår av röd slamfärg och några har svartmålade knutar, något som också går igen på äldre gårdar i byn. Samtliga står på ofri grund.

Rent historiskt har gruppering av härbren på liknande sätt som i Almo inte varit främmande i Leksandsbyarna och andra byar i Dalarna. Enligt uppgift från Roland Andersson, tidigare kommunantikvarie på Leksands kommun, kan fenomenet ha förekommit i flertalet byar, med Leksands Gråda, Häradsbygden, Yttermo, Siljansnäs, Hedbyns Brända och Tibble som exempel. Bekräftade härbresklungor har funnits i Björka i Gagnef, Heden i Mockfjärd, Ytter Åkerö och Färnäs. Härbrena i Almo kom till sin nuvarande plats någon gång efter storskiftet 1826.

Den muntliga traditionen i Almo säger att härbrena flyttats i slutet av 1800-talet för att skyddas från brand. Det gör att påståendet skiljer sig från den traditionellt gängse placeringen. Det finns flera aspekter som kan ha haft betydelse för placeringen av härbrena. I Leksand, och i Dalarna som helhet, tillämpades realarv vilket innebar att samtliga av familjens

barn, både pojkar och flickor, ärvde. Detta kom att innebära att arvslotterna till slut blev mycket små och trånga. Timmerbyggnader sågs som lösöre och kunde lätt plockas ned och återuppföras på ny plats. Många äldre timmerbyggnader har därför flyttats både en och två gånger, så även härbrena i Almo. Flera av härbrena har flyttmarkeringar. I Leksand fanns också en allmän motvilja mot skiftesreformerna och att tvärt emot övriga Sverige, där byar sprängdes och gårdar skiftades ut, koncentrerades i ännu högre utsträckning bebyggelsen i Leksand till få grupperingar inom varje by. Detta tillsammans med realarvets effekter med trånga lotter kan ha bidragit till en flytt av härbren ut på samfälld mark. Om flytten skedde i mitten av 1800-talet kan vissa härbren blivit nyuppförda på befintlig plats då flera är bedömda såsom av 1800-talstyp. Flyttades härbrena i direkt anslutning till storskiftet innebär det att de flesta härbren av 1800-talstyp nyuppfördes på befintlig plats. Härbre 4 och 6 flyttades hit från närliggande byar under 1800-talet och bör då ha placerats direkt i klungan. Baserat på datering är ungefär hälften uppförda på befintlig plats.

Motivering till beslutet

Någon exakt förklaring till varför härbrena placerades på allmän mark i klungor såsom i Almo och andra byar i Dalarna är inte känt. Härbresklungorna i Almo utgör dock ett av mycket få exempel på detta märkliga fenomen. Länsstyrelsen gör därför bedömningen att härbresklungorna i Almo har ett omistligt kulturhistoriskt värde och ska byggnadsminnesförklaras enligt 3 kapitlet kulturmiljölagen (1988:950).

En ägare har låtit meddela Länsstyrelsen att de inte önskar byggnadsminnesförklara sitt härbre och detta är därför undantaget.

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 2.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av avdelningschef Anna Carlsson med länsantikvarie Fredrik Sandberg som granskande. Antikvarie Linnea Skog var föredragande. I den slutliga handläggningen har också rättsenheten medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på
www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se,
Dalarnas museum, info@dalarnasmuseum.se,
Almo samfällighetsförening, Bengt Deras

Härbresägare:

Situationsplan

Bilaga 2

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Dalarnas län, 791 84 Falun. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till dalarna@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet.** Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post till dalarna@lansstyrelsen.se eller telefon 010-225 00 00. Ange diarienummer för beslutet.